



Milena Mileva Blažić

Mestna knjižnica Ljubljana, zlate hruške in prevzemanje odgovornosti

Vsi, ki se ukvarjamo z mladinsko literarno vedo (profesionalno, polprofesionalno ali neprofesionalno), smo hkrati tudi zagovorniki otrok v mladinski književnosti. Podoba otroka (od rojstva do 18. leta) smo dolžni obravnavati dostojno in spoštljivo, še *posebej* ko gre za problemske teme, ki jih avtorji mladinske književnosti obravnavajo tako, da so na strani otrok; te teme torej obravnavajo *problemsko* (dostojno in spoštljivo) in *ne problematično* (na primer pripisovanje želje po spolni zlorabi otroku in prelaganje odgovornosti za spolno zlorabo otroka na otroka). Avtorji in literarni zgodovinarji mladinske književnosti – tako je zapisano v načelih Astrid Lindgren Memorial Award – izhajamo iz temeljnega načela, iz zaupanja otroku, in smo dolžni varovati integriteto otroka, tako literarno kot resnično. Tisti, ki se resnično zavzemamo za otroke, moramo o morebitnih zlorabah otrok s strani osebja, institucij in drugih ljudi nemudoma obvestiti pristojne državne organe.

V knjigi *Evangelij za pitbule* je prikazana primarna spolna zloraba otroka, sekundarna zloraba se dogaja “pred nami”, saj snemalec/pripovedovalec

otroku pripisuje odgovornost za spolno zlorabo (oziroma za domnevno privolitev), sledila pa je še terciarna zloraba mladinskega literarnega sistema oziroma natančneje Mestne knjižnice Ljubljana, ki roman za odrasle z odraslimi fantazmami promovira kot odlično mladinsko delo, čeprav to nima nedvoumnega sporočila in ne zagovarja otrokovih pravic in integritete.

Slovenski mladinski literarni sistem je po polisistemski teoriji eden od štirih družbenih sistemov (jezik, družba, kultura, literatura). Sestavlja ga šest konstitutivnih elementov:

1. Pisatelj. (Mladinski) pisatelji imajo družbeno vlogo in družbeno odgovornost, ker kot avtorji pišejo za mlade naslovnike. Sama tematika, posebej problemska (npr. bolezen, smrt, spolnost ipd.), za mlade ni problematična, problematična sta lahko le način obravnave in perspektiva avtorja; pri slednjem gre zlasti za vprašanje, ali so avtorji "na strani otrok: zagovarjajo in z veliko empatijo osvetljujejo otroški način doživljanja sveta" (Kobe 1999: 11).
2. Kulturne institucije. Javna agencija RS za knjigo, Mladinska knjiga Založba, Kulturni bazar, Knjižni sejem, Mestna knjižnica Ljubljana (v nadaljevanju MKLJ) – Pionirska – Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo (v nadaljevanju Pionirska – CMKK) so kulturne ustanove oziroma dogodki, ki vzdržujejo literaturo kot družbeno in kulturno dejavnost.
3. Repertoar. MKLJ – Pionirska – CMKK je v *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih knjig* (2017) na prvo mesto postavil/kanoniziral knjigo *Evangelij za pitbule* (2016, 2017); s tem so jo postavili na raven "odličnega" modela "izvirnega slovenskega leposlovja" za mladino; knjiga je tako na repertoarju in različnih seznamih za otroke in mlade.
4. Trg (kanal). Založba Mladinska knjiga promovira interese trga in kulturnih, vzgojno-izobraževalnih ustanov (knjigarne, knjižnice, šole ipd.); knjiga je pri založbi Mladinska knjiga izšla trikrat, dvakrat v tiskani obliki (leta 2016 in leto pozneje ponatis) ter kot e-knjiga leta 2016 in na iTunes, 2017, kar je nesorazmerno z recenzijami tega dela, ki so promocijski parateksti.
5. Knjiga (produkt, sporočilo). Roman *Evangelij za pitbule* je priporočen kot kakovostno branje za mlade bralce (in sicer z atributi *izvirno*, *kakovostno*,

¹ Poudarila M. M. Blažič; besede "na strani otrok", "empatija" in "osvetli" pomenijo, da je avtor zagovornik, ki okrepi glas otroka in otroški način doživljanja sveta.

leposlovno, odlično, priporočeno, problemsko, slovensko), nagradami, oznakami, priznanji, promocijo – torej kot izvirno slovensko “odlično” leposlovje.

6. Bralci – mladi bralci (sprejemniki). So mladi res intencionalni naslovniki ali so dejanski naslovniki? Ali potemtakem obstaja empirična raziskava, ki bi ovrgla ali potrdila hipotezo – v dveh skupinah, eksperimentalni in kontrolni –, kako branje konkretne knjige na osnovi spoznavno-sprejemnih stopenj² (doživljanje, razumevanje, vrednotenje in izražanje) besedila oziroma sporočila doživljajo in razumejo mladi in kako odrasli bralci in kakšno sporočilo posreduje mladim v tretjem triletniku 12+ (7.– 9. razred osnovne šole)³.

Družbeno odgovornost nosi MKLJ – Pionirska – CMKK, ki s *Priročnikom za branje kakovostnih mladinskih knjig* ustvarja javno mnenje ter s svojimi metabesedili (ocene, recenzije, utemeljitve) za vzgojno-izobraževalni sistem vzpostavlja mladinski literarni kanon. Sodobni kanon, ki ga ustvarja *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig*, spodbuja branje izbranih sodobnih del ter mlade bralce in njihove mentorje usmerja, da se nanje sklicujejo, jih citirajo, ustvarjalno preoblikujejo in komentirajo ter vključujejo v dinamiko novih literarnih repertoarjev. Možnost, da je konkretno delo pisateljice ali pisatelja uvrščeno v *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig*, je skoraj 20-odstotna: “Od 1.800 izdaj za otroke in mladino iz leta 2016 (katalog COBISS) so za ocenjevanje izbrali 723 knjig. Znak za kakovost je prejelo 136 knjig, ki jih je izdalo 25 založnikov (72 novih in 64 ponatisnjenih ali prenovljenih), od tega 59 izvirno slovenskih (19 novih in 40 ponatisnjenih ali prenovljenih).”⁴

Mladinska leposlovna besedila naj bi bila “posode kulturnega spomina”, “s svojo materialnostjo, oblikovanostjo in vsebino so teksti”; toda konkretno besedilo je tudi “monument in dokument” osebnega spomina odraslega pripovedovalca, ki govori iz svoje jezikovne, literarne in kulturne perspektive in ne iz domnevno glavne literarne osebe, mladostnice, ki so ji pripisana razmišljanja, atipična za sodobnega mladostnika in mladostnico.

² Krakar - Vogel, Boža: Književnost v drugem letniku srednje šole, *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig za učitelje*, ZRSŠŠ, Ljubljana, 1994.

³ <http://www.emka.si/evangelij-za-pitbule/PR/2125545>

⁴ http://www.bukla.si/?action=clanki&cat_id=6&limit=30&article_id=3459 Zadravec, Vojko (2017). Priznanja zlata hruška 2017. Bukla 138–139, 22. 11. 2017.

Problemska ali problematična perspektiva

Na podlagi domnevno soglasnega mnenja 13-članskega in selekcijskega delovanja strokovnega odbora, sestavljenega iz pomembnih ustanov mladinskega literarnega sistema (JAK RS in Slovenska sekcija IBBY, MKLJ, MKZ), so potekali postopki izbiranja in nagrajevanja po kriterijih⁵ razporejanja in hierarhiziranja avtorjev in del. MKLJ in *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig* z vsemi sodelujočimi ustanovami ustvarja repertoar in promovira "najboljše izvirne slovenske mladinske leposlovne knjige" – če druga odprta vprašanja tokrat pustimo ob strani. Priporočene avtorje in besedila ter z njimi povezane razvrstitve, interpretacije in vrednote (metajezik) vzpostavlja v mladinskem literarnem sistemu predvsem šolstvo od osnovnošolskega domačega/prostočasovnega/obveznega/priporočenega branja do univerzitetnih predavanj. Moč kanonizacije najboljših izvirnih slovenskih mladinskih leposlovnih knjig je razpršena po učnih načrtih, učbenikih, priročnikih, obveznih branjih, izpitih, seminarških in diplomskih nalogah... V vzgojno-izobraževalnem sistemu postanejo "kakovostne mladinske knjige" kanonizirani spisi in njihovi avtorji kot "središčni liki" predvsem "kulturni svetniki", saj nastopajo kot glavni nosilci izročila knjižnega jezika in spominski pričevalci (p)osebne izkušnje dogodkov, oseb, krajev in mentalitet, po čemer se en narod loči od drugega; slovenska šolar/-ka in dijak/-inja se po t. i. skritem kurikulumu učita biti Slovenca. Kanonični teksti so za nameček vzori dobrega in lepega stila, izbrani temelji različnih razvojnih teženj, značilni zgledi kakšnega obdobja, stila ali zvrsti, konec koncev pa še utelešenja identitet, vrednot in delovanja: "pripadati evropski kulturi", "biti hvaležen dobri materi", "znati se upreti"... (Juvan 2005: 391).

V slovenski mladinski književnosti je zaslediti večno vračanje istega – tekst za otroke, kontekst za odrasle (angl. *infantil text, adult contex*, L. Seifert 1996: 45). V slovenskem vzgojno-izobraževalnem sistemu je *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig* tudi sredstvo literarne nekohezivnosti; v mladinskem literarnem sistemu bi moral biti institucionalni medij za shranjevanje spominskih sledi mladinskih knjig, s tem pa kvalitativni in kanonizacijski mehanizem, ki senzibilizira za problemsko tematiko (Juvan 2005: 391). Kot najboljša izvirna slovenska mladinska leposlovna knjiga 2016 je v publikaciji *Odklenjeni kriki* opredeljen *Evangelij za pitbule*. Namen te publikacije izraža naslednji zapis: "Poslanstvo Pionirske je spodbujanje branja in opozarjanje na kvaliteto produkcije slovenskih knjig za otroke in

⁵ <https://www.mklj.si/zlata-hruska#.WldKIktG250>

mladino. Zato vsako leto pripravimo *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig*, ki je nepogrešljiv pri strokovnem delu, knjižnični vzgoji in v pomoč pri naročanju knjig za knjižnice. Namenjen je tudi posameznikom, ki jim *ni vseeno*⁶, kaj njihovi otroci berejo.⁷ Strokovni odbor *priročnika* je domnevno soglasno podelil priznanje zlata hruška 2016 za najboljšo slovensko izvirno leposlovno knjigo za mladino⁸ in dodatni strokovni pregled poučnih knjig⁹; a postavlja se vprašanje, ali so strokovni pregled resnično opravili etično in strokovno odgovorno.

Literarna analiza teksta, konteksta in podteksta

Na podlagi poglobljene analize teksta, konteksta in podteksta ugotovimo, da je osrednji literarni lik – snemalec, oseba, ki snema (s soglasjem/brez soglasja) domnevno pripoved dijakinje, ki ji zastavlja vprašanja, ki zanimajo njega (“erotika/intima”), ter tako ubeseduje in podoživlja svoje fantazme, ki jih pripisuje mladoletnemu literarnemu liku – dekletu. S tem avtor/pripovedovalec napove tudi neravnovesje med upodobitvami ženskih (negativnih) in moških (pozitivnih) literarnih likov.

Analiza jezikovnih, literarnih in kulturnih referenc kaže, da v ospredju ni dijaški sleng, ampak besedni zaklad in izkušenjski svet generacije šestdesetih in sedemdesetih let:

1. jezik (babnica, batina, blesavo, bolščati, cepelin, cucek, češplja, dečko, deklčin rov, drkati, floki, fora, frklja, gnida, izprčiti, kozlati kot vidra, kvantati, madonca, mrcina, natepavati, ostuden, pohota, popevka, prekloftati, prezirljivo, privatnost, rajcati, ratati, sreča na vrvi, seks, šlager, stil, štorija, trohneti, učki, vendarle, zezati, život, žlahtnost),
2. literatura (ciklus pesmi, Cankar, Kovič, Macuo Bašo, *Moj črni konj ne rabi uzde*, Strniša, *Suicidesa*...) in

⁶ Poudarila M. M. Blažič.

⁷ <https://www.mklj.si/prirocnik#.WldSAktG250>

⁸ Bilban, dr. Tina (samozaposlena v kulturi, *Strokovna komisija za knjižno in revialno produkcijo s področij leposlovja in humanistike JAK*), Jamnik, mag. Tilka, Kemperle, Katja, Kos, dr. Gaja, Lavrenčič Vrabec, mag. Darja (urednica), Mlakar Črnič, Ida (urednica), Obadič, Tone, Perko, Manca, Picco, Kristina, Potočnik, Petra, Snoj Verbovšek, Zarika (JAK), Stergar, Katja (JAK) in Zadavec, Vojko.

⁹ Dolenc, dr. Sašo, Košir, mag. Tomato (oblikovanje), Kreft, dr. Samo, Lunaček, dr. Izar in Omladič, dr. Luka.

3. kultura hipijevske generacije (Admiral Nelson, blues, Boscheve risbe, budizem, Čuang Ce¹⁰, delavski kombinezon, Dustin Hoffman, figure veneris¹¹, Grunwaldove *Skušnjave svetega Antona*, konjska batina, metulj (sanjati, da si metulj), *Moj črni konj (ne rabi uzde)*¹², Samaritan, sokol črnogorski, Spidi Gonzales¹³), ki je osrednja generacija, ki piše otroška in/ali mladinska dela¹⁴.

Poimenovanja so linearna in literarne like reducirajo na reificiran objekt (Koka¹⁵, Lukec-fukec¹⁶, Maca, Sliva, "To je tista s konjem"). Glede na to, da je avtor v medijih poudaril, da naj bi šlo za "erotične in intimne" pripovedi dijakinj, se profesionalni bralci vprašamo, ali so to res pripovedi dijakinj ali fantazme snemalca, ki ga zanimajo le določene teme (erotika in intima) in ne pripovedovalka, ki je žrtev?

Problemska tematika in problematična perspektiva

Pričujoča knjiga obravnava problemsko tematiko, vendar jo obravnava problematično, ker v citatih daje vtis in zagovarja sprevržene zlorabe otrok, predvsem spolne. Sama vsebina (problemska tema) ni problematična, saj je prav, da se v mladinski književnosti obravnavajo problemske¹⁷ teme – tudi samomor, spolnost, spolna zloraba. A v Bezlajevem romanu prevladuje razpoloženje, v katerem dominira perspektiva "pohotneža";

¹⁰ Iztok Geister: *Uporabnost haiku poezije*, v: *Haiku*, Ljubljana, 1973, str. 125–126. "Nekoč sem jaz, Čuang Ču, sanjal, da sem metulj; bil sem srečen kakor metulj. Zavedal sem se, da sem povsem zadovoljen sam s sabo, nisem se pa zavedal, da sem Ču. Toda nenadoma sem se prebudil in glej me, to sem bil jaz. Zdaj pa ne vem, ali je bil Ču tisti, ki je sanjal, da je metulj, ali pa je metulj tisti, ki je sanjal, da je Ču. Med metuljem in Ču-jem je gotovo neka razlika. To, da je eden lahko drugi, se imenuje transformacija sveta." "Ta je pa takale: Čuang Ce je zaspal na travniku ob reki in sanjal, da je metulj. Bil je lahek in lep in pisan kot metulj, letel je kot metulj in rože so ga imele rade kot metulja. Ko pa se je zbudil, ni več vedel, kdo je. Je Čuang Ce, ki je prej sanjal, da je metulj, ali je metulj, ki sedaj sanja, da je Čuang Ce?" (Bezljaj 2016: 27).

¹¹ Knjiga: Mogens Toft: *Figurae Veneris: ljubezenski položaji v 50 podobah*, 1970.

¹² Priredba kavbojske pesmi v izvedbi pevca Rafka Irgoliča hit 1960–1969.

¹³ Speedy Gonzales je animirana risanka, nastala leta 1955. V pop glasbi je pesem posnela skupina Čudežna polja leta 1988.

¹⁴ R. Lindbergh, A. Carter: *My Hippie Grandmother*, 2003. B. Richardson: *I would have gone to Woodstock*, 2007. A. Yasgur, J. Lipner: *Max Said Yes!: The Woodstock Story* idr.

¹⁵ Aluzija na kokain, kokoš in vzdevek domnevnih oseb iz realnega življenja.

¹⁶ Slogovna stalnica in falocentrizem ter redukcija literarnih likov predvsem na spolne organe.

¹⁷ Saksida, Igor, *Tabuji v mladinski književnosti, kritično branje in Cankarjevo tekmovanje*. Otroci in knjiga, letnik 41, številka 91, 2014, str. 27–28.

tudi zgodba sama po sebi ni problematična, saj vsebuje konflikte – najbolj problematična je perspektiva, ki je perspektiva odraslega pod mimikrijo 9-, 11-, 13- in 17-letne deklice.

Avtor oziroma pripovedovalec fikcijo uporablja, da ubeseduje fantazme snemalca in problemske teme, ki same po sebi niso problematične, vendar so ubesedene s stališča odrasle osebe in s stališča pripovedovalca, ki ne izraža empatije do navidezno glavnega lika, ampak izraža eksplicitno naklonjeno perspektivo do spolne zlorabe otrok, kar potrjujejo že v tem prispevku navedeni citati. Tudi tematika posilstva je pogosto omenjana brez empatije do žrtev posilstva ("Ja, za dobro posilstvo se vsekakor splača; Vsaj zares uživaš, če si že posiljena" (Bezljaj 2016: 49)). Pogoste in bizarne omembe samozadovoljevanja, ki je tudi pripisano dijakinji¹⁸, z grafičnimi podrobnostmi, ki niso ne cilj ne značilnost mladinske književnosti.

Opisovanje samomora¹⁹, erotični samomor (Bezljaj 2016: 6, 7, 7, 8, 47, 48), samomor kot "sreča na vrvi"²⁰ (Bezljaj 2016: 21), "samomor... s črni-mi najlonkami" (Bezljaj 2016: 7, 21), "samomor [...] Oblekla sem prozorne čipkaste spodnje hlačke." (Bezljaj 2016: 7), "da bi se (staršem) servirala kot obešena" (Bezljaj 2016: 47), in pripisovanje erotičnih dimenzij samomoru dijakinje so onkraj mladinskega problemskega romana in sodijo na področje problematičnega romana o mladih.

Problematična promocija romana

Avtor je implicitnemu literarnemu liku, v ozadju katerega je avtor/pripovedovalec/snemalec, na več mestih pripisal zagovarjanje spolne zlorabe otrok kot uresničevanje otroške/otrokove želje po tem sprevrženem dejanju, kar

¹⁸ Nemogoč pogled, po Žižku, izražajo tudi fantazme, pripisane dijakinji in njenim sošolkam na temo samozadovoljevanja (tuba šampona v banji (Bezljaj 2016: 65), "dvajset centimetrov dolga riba" (Bezljaj 2016: 12), baterija (Bezljaj 2016: 13), "skakanje dol na štil od metle" (Bezljaj 2016: 13) ...).

¹⁹ Avtor velikokrat omenja samomor v povezavi z erotiko in ženskim spodnjim perilom, na primer erotična najlonka (za samomor), erotično obešanje, erotično obeležje, erotični vidik itn.

²⁰ Problematična je avtorjeva intertekstualna aluzija na naslov knjige *Sreča na vrvi* (1973), ki jo je napisal Vitan Mal, dvakrat pravnomočno obsojen po 176. členu Kazenskega zakonika. S stališča mladinske literarne vede je problematično povezovati samomor kot "srečo na vrvi" in implicitno navajati delo pravnomočno obsojene osebe po 176. členu Kazenskega zakonika. Mladi bralci tudi ne bi smeli dobiti vtisa, da je samomor – "sreča" (Bezljaj 2016: 21), četudi je to mišljeno ironično; vprašanje je, kako afirmativno in evfemizirano, četudi cinično, omembo samomora preberejo mladi bralci, ki so morebiti v stiski.

je *nemogoč pogled*. Ali se otroci s spolno zlorabo res seznanijo v “ženskih”²¹ revijah”? Nelogično je, da se literarna dijakinja, ki naj bi bila razgledana po književnosti (Balzac, Barbery, Cankar, Goethe, Dostojevski, Gradnik, Kovič, Macuo Bašo, Munro, Murakami, Paasilinna, Rushdie, Strniša, Tolstoj), umetnosti (Bosch, Grunewald, Leonardo), s spolno zlorabo prvič seznanila v “ženskih revijah”, pripisano ji je, da ji je že kot 9-letni deklici “prijetno” (Bezljaj 2016: 61). Bezljaj storilcu spolne zlorabe, “stricu Slavcu”, pripiše, da je “zaresen moški [...], ki (9-letno) deklico ima *tako rad*” (Bezljaj 2016: 61; poudarila M. M. B.), pripiše ji tudi incestualnost do očeta (Bezljaj 2016: 61). Žižek se ob drugem primeru v literaturi za odrasle²² sprašuje, ali je incest z očetom fantazma ali pa je bilo to fantaziranje sproženo z “realnim” spolnim nadlegovanjem s strani očeta (Žižek 1997: 39).

“Kako da ga zato, ker je moški, zanima moja lulika. Bila je še čisto gladka, šele čez kakšno leto ali dve mi je pognal prvi zlatkast puhek. Kaj je narobe z moškostjo mojega očka, da nikoli ne pokaže zanimanja zanj? Je sploh pravi moški? Testirala sem ga...”²³ (Bezljaj 2016: 61.)

“Pred časom sem v neki ženski reviji prebrala en članek o spolno zlorabljenih otrocih. Mednje namreč, kot sem ugotovila v svojem preblisku spomina, spadam tudi jaz.” (Bezljaj 2016: 63.)

“Veš, vse otroštvo sem si želela, pa še zdaj sanjarim o tem, da bi me kdo spolno zlorabil, pa še nobeden ni pokazal niti najmanjše volje.” Spet je malo pomolčala. “Nikoli se mi nič ne zgodi.” (Bezljaj 2016: 65.)

“Ampak biti otrok pijanca, to je odurno! To je veliko hujše kot biti spolno zlorabljen otrok! Vem iz svoje prakse.” (Bezljaj 2016: 81.)

“Vse je sposobna oprostiti, razen če trdiš, da psi nimajo duše – taka izjava je nekoč župnika stala izgube predane in zveste, sicer bolj po spolni zlorabi kot po zveličanju hrepeneče verne ovčice.” (Bezljaj 2016: 100.)

²¹ Diskriminacija žensk je stalnica pri avtorju, negativno slogovno zaznamovane besede, kjer se avtor/pripovedovalec definira predvsem kot “junak žrtev” in ne “junak iskalec” (V. Propp: *Morfologija pravljice*, 2005) ali, kot bi dejal Žižek, na osnovi Velikega Drugega (Žižek 2013: 95). Problem *Evangelija za pitbule* ni gon smrti (Eros – Tanatos, samomor ipd.), ampak to, da je monstroznost zakrita z estetizacijo – “erotični samomor” (Žižek 2013: 97).

²² Edith Wahrton (Žižek 1997: 38–39).

²³ Sledijo podrobnosti, ki naj bi jih pripovedovala 9-letna deklica, ki testira “pravo moškost svojega očka”, ki so (ne)zavedno ubesedeno v jeziku in pripisovano otroku.

“Stric Slavc, ki me je spolno zlorabil, me je zajebal tisočkrat manj, kot si me ti, ljubeči, za mojo prihodnost zaskrbljeni očka.” (Bezljaj 2016: 104.)

Kakšen vtis naj bi dobil mladi bralec/bralka ob branju književnega besedila in priporočanju takšnega besedila v mladinskem literarnem sistemu? Saj sama MKLJ promovira pornografsko gradivo, ki vključuje mladoletne osebe in njihove realistične podobe, kar je v nasprotju s 176. členom Kazenskega zakonika²⁴.

V sodobni mladinski književnosti otroška/mladinska besedila z glavnim otroškim/mladinskim literarnim likom praviloma ne moralizirajo, ne poznajo eksplicitnega moralnega nauka, ki se naslanja na model tradicionalne mladinske književnosti. Trinajstletni deklici je avtor pripisal “Pričela sem se počutiti kot zrela ženska, ki ve, kako je treba potešiti moškega” (Bezljaj 2016: 62). Fantazme, pripisane 13-letni deklici, o “spermi, ki brizgne zagotovo več kot meter daleč” (Bezljaj 2016: 62), so še eden izmed primerov “nemogočega pogleda”.

“Razvidna drža piscev je ta, do so ‘na strani’ otrok: zagovarjajo in z veliko empatijo osvetljujejo otroški način doživljanja sveta, kategorijo ‘otročstvo’ razbirajo kot ‘prvotno besedilo življenja’ (Cankar)” (Kobe 1999: 11)

Liki odraslih ljudi imajo stransko vlogo in njihova funkcija naj bi bila sekundarna, ni jim podeljena vloga glavne literarne osebe, vendar vloga snemalca, omenjenega na začetku kot voajerja, ki kot v spovednici snema (avdio ali video) domnevno pripoved mladoletnice, je glavni literarni lik, ki prek zunanjega literarnega lika, 17-letne dijakinje, in prek domnevno narativne strategije prvoosebne pripovedi legitimira svoje mnenje oziroma fantazme. Pri tem uporablja strategijo disimulacije ali prikrievanje glavnega (odsotnega) odraslega lika (snemalca, ki ne ščiti osebnih podatkov mladoletnice). Dijakinja je le prezentacija avtorjevih misli, ki fragmentirano, hkrati osredotočeno le na pornografizacijo deklice, dekleta na mikro in makro ravni želi naturalizirati spolne zlorabe otrok, saj jih domnevno deklica večkrat eksplicitno zagovarja. Avtor tako tudi na ravni poimenovanj pripisuje površinskemu literarnemu liku popredmetenje – opisan je literarni lik 17-letne dijakinje s fokusom na podoživljanju fantazem pri devetih, enajstih in trinajstih letih; tako dijakinja ni literarni lik, je le

²⁴<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=20082296>

marioneta snemalca iz ozadja, ki z ideološkimi strategijami upravičuje spolne in druge zlorabe otrok.

Roman je Mladinska knjiga Založba izdala v zbirki Nova slovenska knjiga (2016), s čimer je bil uvrščen na področje književnosti za odrasle. In če bi tako ostalo, bi tudi mladinski literarni zgodovinarji dejali, da je *licentia poetica*, avtorjeva svoboda izražanja, zagotovljena. Toda leta 2017 so roman iz neznanih razlogov razglasili za mladinsko delo, še več, najboljše mladinsko delo leta 2016, ne da bi pri tem upoštevali značilnosti žanra (perspektiva otroka, otrokocentrizem, korist otroka) in tega, da besedilo ne bi smelo vzbujati niti vtisa, da so v delu pogosto zagovarjane spolne zlorabe otrok. Odgovornost, ki je bila pred razglasitvijo dela za mladinsko, pripisana avtorju, postane institucijska, ko osrednja ustanova – MKLJ promovira to delo kot mladinsko, odlično, zato mora sprejeti odgovornost za svoje neodgovorno dejanje.

Kuga fantazem

Slavoj Žižek v *Kugi fantazem* (1997) govori o sedmih tančicah fantazem, ki so aplikabilne na analizo konkretnega književnega besedila, saj so avtorjeve fantazme pripisane literarnemu liku.

1. "Transcendentalni shematizem fantazme": fantazma konsituira željo, priskrbi njene koordinate in dobesedno uči, "kako želeti" (Žižek 1997: 13). Tako tudi literarno besedilo uresniči svojo intenco, ker vseh sedem objavljenih ocen/recenzij utemeljuje delo na osnovi intencionalnega pomena, "kako želeti" v "kako brati", ne vidijo onkraj strategij zavajanja skritega odraslega snemalca – dobesedno in metaforično (P. Nodelman: *Hidden Adults*, 2008).
2. Fantazma med blagodejnostjo in zavistjo: snemalec v knjigi je glavna oseba, ki zastavlja marionetnemu liku vprašanja, usmerjena na alkohol, droge, lezbične izkušnje, nasilje, samomor, spolnost, zlorabe ipd. ("Ja, imam lezbično izkušnjo. Saj je bilo tudi eno izmed vprašanj, ki si mi jih *zastavil* na začetku najinega pogovora, poleg teh o alkoholu, drogah, prvi izkušnji s spolnostjo in nasilju nad mladimi? (...) Zakaj *te* pravzaprav zanimajo *te* stvari? (...)") (Bezljaj 2016: 110)).
3. Razpršene subjektne pozicije: Kdo, kje, kako (fantazirajoči) subjekt vpliva na fantazmatsko pripoved? Subjekt se nikakor nujno ne "identificira s seboj", Žižek govori o klasičnem pornografskem prizoru. Literarni lik 17-letnega dekleta je opisan kot ekshibicionistični subjekt, ki je

predstavljen, kot da bi užival ob tem, da je gledan, poslušan..., v jasnem nasprotju z moškim, ki posluša, snema, ima socialno masko – z Žižkom rečeno skriva dejstvo, da ni ničesar skriti, tj. poudarja desubjektiviran, mehanski status moškega. Žižek govori o “mnoštvu razpršenih subjektivnih pozicij” in “voyeurističnem sado-mazo” (Žižek 1997: 16).

4. Intersubjektivnost fantazme: niti subjektivno niti objektivno, ampak intersubjektivno izkustvo je razmerje snemalca do 17-letnega dekleta; snemalčeve fantazme so osrednje za dekletovo intersubjektivnost. Želja ali besedilo (angl. *infantil text, adults context*, Seifert 2006: 45) je fantazmatska tvorba, ki izraža implicitno pozicijo pravega subjekta. Površinski glavni literarni lik, 17-letno dekle, je vpet v kompleksno mrežo razmerij, je “katalizator in bojno polje” za želje globinskega literarnega lika – snemalca. Dekle ima status objekta, ker je literarizirana fantazma intersubjektivna. Subjekt postane objekt pripovedovalčeve/avtorjeve želje ali gona oziroma otrok/dekle postane realni drugi ali *stvar*, zreducirana je na “žeton” (Žižek 1997: 18). Zgodi se prekoračitev fantazme, ker je besedilo namenjeno mlademu bralcu – otroku in mladostniku.
5. Narativno zastrtje antagonizma: oblika naracije, zgodbe služi zakritju izvirne zagate – družbenopolitične fantazme in zakriva nasilje (Žižek 1997: 18). *Ni otrokocentrične perspektive* (pravilo žanra *mladinske književnosti*), ampak razsredišči 9-, 17-letni subjekt v objekt in ga zvede na čisto praznino – samonanašajočo se negativnost (Žižek 1997: 19). Narativizacija – v obliki zgodbe ni kultivirana forma, ampak je primitivno seksualizirana ontologija in regresija ali Padec (Žižek 1997: 20). Narativizacija ne sledi logiki žanra in implicitni logiki pripovedi, zato je glavna značilnost pripovedi regresivnost nečesa drugega, onkraj mladinske književnosti. Na osnovi kriterijev in razlikovanja med ljubezensko, erotično in pornografsko literaturo lahko za pričujočo domnevno mladinsko knjigo ugotovimo, da je cilj tovrstne knjige pornografski, ker je vse dogajanje:

[Z]reducirano na pornografske operacije v vseh njihovih možnostih [...] subjektivnost literarnega lika (je) tako zožena ter obstaja le v omejeni obliki, in sicer le kot spolni junak, pornografsko besedilo pravzaprav ukine subjekt. [...] Ukinitve subjekta je logična posledica [...] pornografske karakterizacije. [P]ornografska ekstenzija, razširjanje spolnega predznaka na vse dele in substance človeškega telesa, ko pridobivajo spolnostno vlogo [...] Pornografijo kot mejno področje erotike je potrebno osvetliti tudi s stališča

sprenevedanja²⁵oz. skrivanja pornografije za poimenovanje erotična literatura. (Zupan Sosič 2008: 138–139).

6. Nemogoč pogled – časovna zanka fantazme: subjekt je prisoten pri dejanju lastnega spočetja ali smrti (“samomor”). Pripoved postane kaotičen prostor, ne zaradi domnevnega pripovedovanja ranjenega in ranljivega 17-letnega dekleta, ampak zaradi reprezentacije na račun viktimizirane 17-letnega dekleta, ki se tudi samoviktimizira – in to je snemano, pri čemer se domnevna dijakinja in verjetno “liberalni” snemalec tikata. Iz citatov je razvidno, da je “podobno opisovanje” strukturiran intervju in pridobivanje podatkov na osnovi vnaprej načrtovanih vprašanj oziroma tem (alkohol, droge, lezbične izkušnje, nasilje, spolnost, zloraba ipd.).

Nemogoč pogled predstavljajo zanka fantazme, ki je pripisana pogledu 9-letne deklice, in fantazme o incestu:

Z njim je namreč povezana moja prva seksualna izkušnja – stric Slavc, veliki, spoštovani Slavc, mi je polizal pičko. (...) Takrat sem imela šele devet let in ne veliko izkušenj z žuri. (...) Noro sem bila radovedna [...] Roke so se mu tresle, ko mi je dvignil tanko kislco in potegnil hlačke pod kolena, potem pa začel kot blazen poljubljati in lizati mojo luliko. [...] Stara sem bila devet let in še nikdar nisem slišala za oralni seks. Saj ni bil zoprni občutek, čisto prijetno je bilo, kot da me čisto narahlo tišči lulat. (Bezljaj 2016: 59–61.)

Sem pa veliko premišljevala o tem dogodku. Še posebej me je grizlo, kako da se zato, ker je moški, ne more premagati. Kako da ga zato, ker je moški, zanima moja lulica. Bila je še čisto gladka, šele čez kakšno leto ali dve mi je pogнал prvi zlatkast puhek. Kaj je narobe z moškostjo mojega očka, da nikoli ne pokaže zanimanja zanjo? Je sploh pravi moški? [...] Testirala sem ga (...) Moral mi je sleči pižamico in natakniti spodnje hlačke. Pa naj sem še tako tiščala nogice narazen, jalovo je bilo upanje, da bo opazil mojo špranjico. Bila sem skoraj užaljena. Ali ni tako zaresen moški kot stric Slavc [...] ali pa me nima tako rad kot on. (Bezljaj 2016: 61.)

²⁵ Avtor oz. pripovedovalec se spreneveda, da mu erotične in intimne podrobnosti pripoveduje mladoletna dijakinja, tudi kot 9-letna deklica, in ves čas namiguje, da gre za narativno strategijo *relata refero*; na primer sadistični prizor z ribo in ribjim brodetom (str. 12–13) je kratkomalo, dobesedno in metaforično gnusen primer za mlade bralce, ker temelji na Sartrovem *Gnusu* (1938, v slov. 1964), v resnici, če analiziramo narativne strategije, je jasno, da gre za strukturirani intervju snemalca/pripovedovalca ali “strica v ozadju”.

7. V *Po Padcu* – fantaziranje kot realizacija želja, ki jih zakon prepoveduje: fantazmatska pripoved ne uprizarja suspenza, temveč samo dejanje – Žižek pravi, da dejavnik prepovedi uravnava željo, v primeru *Evangelija za pitbule*, je objekt želje sam zakon, zato tudi kršitve. V *Evangeliju za pitbule* se je Padec zgodil v preteklosti (Žižek 1997: 26), paradoks Padca je, da gre za dejanje in izbiro “neposlušnosti”.

V nadaljevanju Žižek razmišlja o povezanosti med *Fantazmami*, željo in gonom. “Izvirno mladinsko besedilo” lahko razumemo kot fantazmo ali zaslono, ki loči željo od gona: domnevno 17-letno dekle samo pripoveduje zgodbo snemalcu, ki jo intervjuja, zastavlja vprašanja iz svojega zornega kota, kar mu omogoča, da opisuje domnevno praznino 17-letnega dekleta. Fantazma ali snemana domnevno prvoosebna pripoved je zreducirana na instrument Drugega, ta jo izkorišča, z njo manipulira (Žižek 1997: 28), prikazana je kot “vulgarna” ali “histeričarka, ki lahko v polni meri uživa zgolj, če je v spolni akt prisiljena” (Žižek 1997: 29). Tako je 17-letno dekle prikazano v *Evangeliju za pitbule*. Snemalec domnevne dekletove pripovedi se nelegitimno okorišča z njo in uživa namesto nje, strategija pripovedovalca je, da s transgresiranjem norm Drugega (masturbacija, “oralni seks”) dobi nazaj vsaj del užitka (Žižek 1997: 29). Za fasado *Avtoritete*/snemalca/učitelja je obsceni užitek. Žižek zapiše: “včasih lahko spolni akt s tretjo osebo deluje kot dokaz ljubezni” (Žižek 1997: 29). Osnovni paradoks fantazmatske pripovedi je, da ostane implicitna, da ne ohrani distance do eksplicitnega simbolnega tkiva, ki ga vzdržuje. Ta fantazmatska zev je značilnost umetniških del. V pričujoči “najboljši mladinski leposlovni knjigi” ni simbolnega tkiva, ni distance do eksplicitnega, ne gre za obzorja pričakovanj 17-letnega dekleta, ampak odraslega snemalca, ki s svojega zornega kota zastavlja vprašanja, ki zanimajo njega. Književno besedilo je kontradiktorno tudi samo s seboj, kar je jasno na podlagi dekonstrukcije in analize konteksta, ki odkrije neskladnost v strukturi in vsebini, odkrije zev fantazme med intencionalnim in dejanskim pomenom, implicitnim in empiričnim glavnim likom, zato ga je treba brati ne le na ravni teksta, ampak tudi podteksta (ambivalenca) in konteksta – je odraz slovenske družbe, da otrokom priporoča besedilo, ki otroka zanika.

Literatura

- Bezljaj, Jiři (2016). *Evangelij za pitbule*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
 Bezljaj, Jiři (2016). *Matere bi me verjetno linčale, če bi knjigo skušal predstaviti kot mladinski roman*. Delo, 6. 8. 2016.

- Bezljaj, Jiři. *Evangelij za pitbule*. Mladinska knjiga, 2016. <<https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-6R95WoV6>>
- Kobe, Marjana. "Sodobna pravljica." *Otrok in knjiga*, letnik 26, številka 47 (1999), str. 5–11. <<https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-Y17E-3JUC>>
- Kobe, Marjana. "Sodobna pravljica." *Otrok in knjiga*, letnik 26, številka 48 (1999), str. 5–12. <https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-T8ZIE6IN>
- Kobe, Marjana. "Sodobna pravljica." *Otrok in knjiga*, letnik 27, številka 49 (2000), str. 5–12. <https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-XH028A7V>
- Kobe, Marjana. "Sodobna pravljica." *Otrok in knjiga*, letnik 27, številka 50 (2000), str. 6–15. <<https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-3CF9KGUH>>
- Krakar - Vogel, Boža: *Književnost v drugem letniku srednje šole, Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig za učitelje*, ZRSŠŠ, Ljubljana, 1994.
- Lavrenčič Vrabec, Darja idr. (2017). *Odklenjeni kriki : priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2017 : pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2016*. Ljubljana: Mestna knjižnica, 2017.
- Malečkar, Nela (2016). Mladinska knjiga – katalog izdaj 2016, str. 9. https://issuu.com/emka/docs/internet_listalnik_mkz_program_izda
- Nodelman, Perry (2008). *The Hidden Adults: defining children's literature*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Pahor, Borut (2017). Praznik zlatih hrušk 2017. http://www.bukla.si/?action=clanki&cat_id=68&limit=30&article_id=3459
- Saksida, Igor. "Tabuji v mladinski književnosti, kritično branje in Cankarjevo tekmovanje." *Otrok in knjiga*, letnik 41, številka 91 (2014), str. 25–35. <<https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-XC2VX8EN>>
- Zadravec, Vojko (2017). Krič iz knjig za otroke in mladino. Priznanje zlata hruška 2017. http://www.bukla.si/?action=clanki&cat_id=68&limit=30&article_id=3459
- Zupan Sosič, Alojzija (2008). *V tebi se razraščam: antologija slovenske erotične poezije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Žižek, Slavoj (1997). *Kuga fantazem*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
- Žižek, Slavoj. "Veliki Drugi ali vzdrževanje videza v javnem prostoru." *Filozofski vestnik*, letnik 34, številka 3 (2013) str. 95–108. <https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-MHBWMKC5>